

**Alberto Alesina–George-Marios Angeletos: Méltányosság és újraelosztás
(Fairness and Redistribution, American Economic Review
Vol. 95, No. 4, September 2005)**

A szerzők a cikkben a piac által generált jövedelemelosztás méltányos voltáról alkotott társadalmi hiedelmek és az újraelosztó gazdaságpolitika mértéke közötti kapcsolatot vizsgálják. Az amerikaiak jelentős része úgy gondolja, hogy a szegénység a hibás egyéni döntések, illetve a lustaság következménye, a gazdagság viszont nagymértékben magyarázható az egyén szorgalmával, erőfeszítésével. Ezzel szemben Európában a lakosság sokkal inkább elfogadja azt a nézetet, hogy a szegénység balszerencse következménye, a vagyon pedig ennek megfelelően szerencse, kapcsolatok, vagy korrupció révén érhető csak el. A cikk központi gondolata, hogy az Egyesült Államok, illetve Európa eltérő társadalmi hiedelmei a piac jövedelem-elosztó szerepének méltányosságáról hatással lesznek az igazságos társadalmi újraelosztás mértékéről alkotott felfogásukra, ez pedig végül soron meghatározza a politika által választott adóztatási szintet és a valós újraelosztás mértékét. Ezzel magyarázható a szerzők érvelése szerint az a jelenség, hogy az Egyesült Államokban jóval nagyobb az adózás előtti jövedelmek közti egyenlőtlenség, mint Európában, és kisebb az újraelosztás mértéke is. Az amerikaiak ezt mégis elfogadják, sőt helyesnek tartják.

A *méltányosság* fogalma alatt a szerzők a társadalmaknak azt az igényét értik, hogy csökkenteni kell a jövedelmek azon hányadát, amely a szerencsének és egyéb meg nem érdemelt tényezőknek köszönhető, és növelni kell az egyéni erőfeszítés, szorgalom által meghatározott hányadot. Ha tehát a társadalom úgy véli, hogy szabályozatlan piaci körülmények között magas a szerencse által meghatározott jövedelmhányad (azaz a piaci jövedelemelosztásban jelentkező „zaj”), akkor nagymértékű újraelosztást és adóztatást fog

választani. Ha viszont bízunk a piaci kimenetek méltányos voltában, vagyis abban, hogy a piac mindenkit képességeinek és erőfeszítéseinek megfelelően jutalmaz (vagyis hogy nagy a „jel” aránya), akkor befogja érni az újraelosztás alacsonyabb szintjével is. Ezt a vélekedést támasztja alá az a tény, hogy erős pozitív korreláció mutatható ki egy ország bruttó hazai össztermékéhez viszonyított szociális kiadásai, és a lakosság azon részének aránya között, akik szerint az egyéni jövedelem nagysága szerencse és kapcsolatok kérdése. A szerzők által idézett felmérések és kísérleti eredmények is azt bizonyítják, hogy az *embereknek igen erős igénye van a méltányos és igazságos kimenetekre* iránt, és ha szerintük a piac ezt nem képes biztosítani, akkor elfogadják az állami beavatkozást.

A magasabb adóztatás eltorzítja az egyének motivációit, kevésbé ösztönöz munkára. Nagy adóterhek esetén így nagyobb eséllyel fordulhat elő, hogy a jövedelem nagyságának meghatározásában inkább a szerencse fog dominálni, mint az egyéni erőfeszítés. A piaci jövedelemelosztás méltányos vagy méltánytalan voltáról kialakult társadalmi hiedelmek így gyakorlatilag önbeteljesítő várakozásokként működnek.

A szerzők először egy statikus modell segítségével elemzik egy gazdaság szereplőinek preferenciái, méltányosság iránti igényük, életpályájuk és jövedelmük, illetve az adóztatási és újraelosztási szint közti összefüggéseket. A modellben az egyensúlyi állapot:

- egyrészt az egyéni életpályák (azaz az életpálya első szakaszában eszközölt befektetések, illetve a második szakaszban kifejtett erőfeszítés) olyan összessége, amely valamennyi gazdasági szereplőnek maximális hasznosságot biztosít;

- másrészt olyan (átlagos) adóterhelés, amely az egyensúlyi életpályák összessége mellett maximalizálja a medián szereplő hasznosságát.

Amennyiben a gazdasági szereplőkben megvan a méltányos kimenetek iránti igény, akkor a társadalom pozitív adóztatási szintet fog választani, és hajlandó lesz becserélni némi hatékonyságot méltányosságra. A modell fontos következtetése, hogy a társadalom által optimálisnak talált adóterhelés fordítottan arányos a jel-zaj hányadossal. A magasabb adók eltorzítják az erőfeszítéseket és a befektetéseket, és ezáltal csökkentik az indokolható egyenlőtlenség arányát a nem indokolhatóhoz képest. A magasabb adók tehát a jövedelmek megérdemelt, méltányos részét jobban csökkentik, mint a meg nem érdemelt részt.

A modell alapján *több stabil egyensúlyi állapot* is elképzelhető, és ezzel magyarázhatóak az Egyesült Államok és Európa közti különbségek. Az egyik egyensúlyi állapotban a szereplők magas adókra számítanak, ezért visszafogják teljesítményüket, így jövedelmük meghatározásában nagyobb szerepe lesz a szerencsének – ami viszont a magas szintű újraelosztásra teremt igényeket. Ez az egyensúlyi pont felel meg Európának. Az Amerikának megfelelő pontban viszont a szereplők előzetesen alacsony adókra számítanak, ezért többet fektetnek be és dolgoznak, így a jövedelmek elsősorban a képességek és erőfeszítések eltérései miatt fognak szóródni. Kisebb lesz tehát az igény az állami újraelosztásra. Az amerikaiak az európaiakhoz viszonyítva az empirikus adatok alapján is többet dolgoznak, kevesebbet adóznak, és magasabb a keresetük, a modell tehát konzisztens a valósággal.

Kérdés persze, hogy miért alakultak ki ezek az *eltérő társadalmi preferenciák*, illetve az adószintre vonatkozó önbeteljesítő várakozások az Atlanti Óceán két partján? A szerzők érvelése szerint ennek az az oka,

hogy egy adott generációban megnyilvánuló jövedelem-eloszlás nemcsak a vizsgált generáció erőfeszítéseitől és/vagy szerencsétől függ, hanem az összes megelőző generáció erőfeszítéseitől és szerencsétől is, hiszen az előző generáció átadja a vagyonát a következőnek. A társadalom számára elfogadható jövedelem-újraelosztás mértéke tehát történelmi tényezőkkel, illetve a kiindulási körülmények eltéréseivel magyarázható. Épp ezért nem képzelhető el, hogy egy gazdaság egyik napról a másikra átlépjön egy másik redisztribúciós szintre, mivel a társadalom hiedelmei, preferenciái hosszú folyamat során alakultak ki, ezért csak nehezen és lassan változtathatóak.

A generációs hatások mérésére és a fenti állítások bizonyítására a szerzők felépítenek egy dinamikus modellt is. Következtetésük, hogy az a társadalom, amely igazságtalan jövedelem-eloszlást örökölt, preferálni fogja a magas újraelosztást, és ezért sokat fog adóztatni. A magas redisztribúció tehát önfenntartóvá válik. Akár a statikus modell esetén, a dinamikus esetben is létezik többes egyensúly, de csak akkor, ha kellően magas a társadalom méltányosság iránti igénye. A statikus modelltől eltérően, ebben az esetben nem az önbeteljesítő várakozások magyarázzák a különbségeket az egyes egyensúlyi pontok közt, hanem az eltérő kiinduló helyzet és történelmi tapasztalat. Ez szintén konzisztens lehet a valósággal, hiszen Európa feudális múltja nem az egyéni képességek és erőfeszítések érvényesülésének kedvezett, hanem a származás, a kapcsolatok és az örökölt vagyon volt a meghatározó. Európában ezért olyan preferenciák alakultak ki, amelyek előnyben részesítik az erőteljes állami újraelosztást. Az Egyesült Államok azonban mindig is a „lehetőségek országaként” volt ismert, ahol jó képességekkel és kellő szorgalommal bármit el lehetett érni. Az amerikai piac szabályozása ezért korlátozott, akárcsak az újraelosztás mértéke.

A piaci kimenetekbe vetett bizalom, illetve a méltányosság iránti igények tehát *viszonylag állandóak*, hiszen történelmi folyamatok révén alakultak ki. Ebből következik, hogy a jóléti államot megreformálni kívánó politikai kezdeményezések csak akkor lehetnek sikeresek, ha hosszú távú szemlélet jellemzi őket. A politikusoknak meg kell győzniük választóikat arról, hogy a reformok – bár rövid távon

szülhetnek igazságtalan kimeneteket – hosszú távon, a következő generációk számára méltányosabb helyzetet teremtenek. Bár a szerzők a cikk elején hangsúlyozzák, hogy nem kívánnak egyik rendszerről sem értékítéletet alkotni, konklúziójuk mégis az alacsony újraelosztás hatékonyabb és méltányosabb mivoltát sugallja.

SZENT-IVÁNYI BALÁZS